

Puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy yondashuvlar (BMSM misolida)

Jaloliddin Kamoliddinovich Isomiddinov
BXU

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda Bolalar musiqa va san'at maktablarida (BMSM) puflama cholg'ularni o'qitish jarayonida qo'llaniladigan nazariy yondashuvlar va didaktik tamoyillar ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda musiqiy ta'lim nazariyasiga oid zamonaviy qarashlar, umumdidaktik va maxsus musiqa didaktik tamoyillarining mazmuni ochib beriladi. Puflama cholg'ularni o'qitishda ongliklik va faollik, izchillik va tizimlilik, nazariya va amaliyot birligi, individual yondashuv hamda ko'rgazmalilik tamoyillarining ahamiyati ilmiy faktlar asosida yoritiladi. Shuningdek, o'quvchilarning yosh, fiziologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish masalalari keng yoritilgan. Ish natijalari BMSM o'qituvchilari, musiqa pedagoglari va metodistlar uchun nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Puflama cholg'ular, BMSM, nazariy yondashuvlar, didaktik tamoyillar, musiqa ta'limi, o'qitish metodikasi, ijrochilik mahorati, nafas texnikasi, pedagogik jarayon, musiqiy rivojlanish

Theoretical approaches to teaching wind instruments (on the example of BMSM)

Jaloliddin Kamoliddinovich Isomiddinov
BHU

Abstract: This scientific work analyzes the theoretical approaches and didactic principles used in the process of teaching wind instruments in Children's Music and Art Schools (BMSM) on a scientific basis. The study reveals modern views on the theory of music education, the content of general didactic and special music didactic principles. The importance of the principles of consciousness and activity, consistency and systematicity, unity of theory and practice, individual approach and demonstrativeness in teaching wind instruments is highlighted on the basis of scientific facts. Also, the issues of organizing the educational process taking into account the age, physiological and psychological characteristics of students are widely covered. The results of the work are of theoretical and practical importance for BMSM teachers, music pedagogues and methodologists.

Keywords: wind instruments, BMSM, theoretical approaches, didactic principles, music education, teaching methodology, performance skills, breathing techniques, pedagogical process, musical development

KIRISH. Musiqa ta'limi jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, bolalar musiqa va san'at maktablari yosh avlodning musiqiy qobiliyatlarini aniqlash, rivojlantirish va professional yo'naltirishda muhim bo'g'in hisoblanadi. BMSMlarda olib boriladigan ta'lim jarayoni nafaqat amaliy ijrochilikni, balki puxta nazariy bilimlarni ham shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Puflama cholg'ular musiqa san'atida alohida o'rin egallaydi. Ularning tembr boyligi, texnik imkoniyatlari va orkestr hamda ansambl ijrosidagi yetakchi roli ularni musiqa ta'limining muhim yo'nalishiga aylantiradi. Biroq puflama cholg'ularni o'rgatish jarayoni murakkab bo'lib, u ilmiy asoslangan nazariy yondashuvlar va didaktik tamoyillarga tayanishni talab etadi.

Mazkur ilmiy ishning dolzarbligi shundaki, BMSM sharoitida puflama cholg'ularni o'qitishda ko'pincha amaliy mashg'ulotlarga urg'u berilib, nazariy yondashuvlar yetarli darajada tizimlashtirilmaydi. Aslida esa ta'lim samaradorligi nazariya va amaliyotning uzviy bog'liqligi asosida ta'minlanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi - puflama cholg'ularni BMSMda o'qitishda qo'llaniladigan nazariy yondashuvlar va didaktik tamoyillarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini ochib berishdan iborat.

I BOB. Puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy yondashuvlar mohiyati

Nazariy yondashuvlar ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etishning muhim omili hisoblanadi. Pedagogika fanida nazariy yondashuvlar ta'lim mazmuni, metodlari va natijalarini belgilovchi konseptual qarashlar majmuasi sifatida talqin etiladi. Musiqiy ta'limda esa bu yondashuvlar o'quvchilarning musiqiy tafakkuri va ijrochilik mahoratini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi.

Puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy yondashuvlar o'quvchilarga musiqani faqat mexanik ijro sifatida emas, balki badiiy va estetik hodisa sifatida idrok etishga yordam beradi. Nazariy bilimlar - nota savodi, ritm, shakl, lad va garmoniya asoslari - ijrochilik faoliyatining mustahkam poydevorini tashkil etadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nazariy tayyorgarligi puxta bo'lgan o'quvchilar ijro jarayonida kamroq xatoga yo'l qo'yadi, musiqiy obrazni chuqurroq anglaydi va mustaqil ishlash ko'nikmalariga ega bo'ladi. Shu sababli BMSMda puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy yondashuvlarni tizimli ravishda qo'llash muhimdir.

II BOB. Onglilik va faollik tamoyiliga asoslangan nazariy yondashuv

Onglilik va faollik tamoyili ta'lim jarayonining asosiy didaktik tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ushbu tamoyilga ko'ra, o'quvchi bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol o'zlashtiruvchi subyekt bo'lishi lozim.

Puflama cholg'ularni o'rganishda onglilik tamoyili o'quvchining har bir tovush, mashq va asarning mazmunini tushunib ijro etishini taqozo etadi. Nafas texnikasi, artikulyatsiya va intonatsiya elementlari ongli ravishda bajarilgandagina yuqori natijaga erishish mumkin.

Faollik tamoyili esa o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'qituvchi nazariy tushunchalarni amaliy mashqlar bilan bog'lab, o'quvchini fikrlashga, tahlil qilishga va ijodiy izlanishga undashi zarur. Bu yondashuv puflama cholg'ularni o'rganish jarayonida samaradorlikni oshiradi.

III BOB. Izchillik va tizimlilik tamoyillariga asoslangan o'qitish

Izchillik va tizimlilik tamoyillari puflama cholg'ularni o'qitishda muhim nazariy yondashuv hisoblanadi. Ushbu tamoyillarga ko'ra, ta'lim jarayoni oldindan rejalashtirilgan, mantiqiy ketma-ketlikda tashkil etilishi lozim.

BMSMda puflama cholg'ularni o'rgatish jarayoni oddiy mashqlardan boshlanib, asta-sekin murakkab texnik elementlarga o'tiladi. Dastlab tovush chiqarish va nafas olish mashqlari, keyinchalik gamma, etyud va musiqiy asarlar o'rgatiladi.

Tizimlilik tamoyili mashg'ulotlarning muntazam olib borilishini talab etadi. Nazariy bilimlar amaliy mashg'ulotlar bilan mustahkamlanib boriladi. Bu esa o'quvchilarda barqaror musiqiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

IV BOB. Nazariya va amaliyot birligiga asoslangan yondashuv

Nazariya va amaliyot birligi tamoyili musiqiy ta'limning asosiy qonuniyatlaridan biridir. Puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy tushunchalar bevosita ijro jarayonida qo'llanilishi zarur.

Musiqada nazariya - bu musiqaning ichki tuzilishi, qonun-qoidolari va ifoda vositalarini ilmiy asosda o'rganadigan soha bo'lib, musiqani ongli tushunish, o'qish, tahlil qilish va ijro etishga xizmat qiladi. U musiqiy amaliyotning (ijro, kuylash, bastakorlik) nazariy poydevorini tashkil etadi.

Quyida tushuncha aniq, tizimli va ilmiy tarzda izohlanadi:

Musiqiy nazariyaning mazmuni

Musiqqa nazariyasi tovushlar qanday tashkil topishi, ularning o'zaro munosabati va musiqiy asar qanday tuzilishini o'rganadi. U musiqani faqat eshitish orqali emas, balki aqliy idrok qilish imkonini beradi.

Musiqiy nazariya quyidagi savollarga javob beradi:

- Musiqiy tovush nima?
- Nota qanday o'qiladi?
- Ritm va o'lchov qanday tuziladi?
- Kuy qanday shakllanadi?

- Musiqiy asar qanday tuzilishga ega?

Musiqada nazariyaning asosiy bo'limlari

1. Musiqiy tovush va nota savodi

Bu bo'lim tovush balandligi, davomiyligi, tembri va kuchini o'rganadi. Nota yozuvi orqali musiqani yozish va o'qish qoidalari tushuntiriladi.

2. Ritm va metr

Ritm tovushlarning vaqt bo'yicha tartiblanishini ifodalaydi. Metr va o'lchov musiqaning ichki harakatini belgilaydi.

3. Lad va tonallik

Lad - tovushlarning muayyan tizimda joylashuvi bo'lib, musiqaning xarakterini belgilaydi. Tonallik esa asarning markaziy tovushini aniqlaydi.

4. Interval va akkordlar

Interval tovushlar orasidagi masofani, akkord esa bir vaqtning o'zida yangraydigan tovushlar majmuasini o'rganadi.

5. Musiqiy shakl

Bu bo'lim musiqiy asarning tuzilishini (masalan, ikki qismli, uch qismli, rondo, variatsiya shakllari) tahlil qiladi.

Musiqada nazariyaning ahamiyati

Musiqqa nazariyasi:

- ijrochining ongli ijro etishiga yordam beradi;
- musiqani to'g'ri o'qish va tushunish imkonini beradi;
- musiqiy xotira va tafakkurni rivojlantiradi;
- bastakorlik va improvizatsiya uchun asos yaratadi;
- musiqiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Masalan, puflama cholg'ularda nazariy bilimlar:

- intonatsiyani to'g'ri ushlash,
- ritmni aniq bajarish,
- frazani to'g'ri shakllantirish uchun muhimdir.

Nazariya va amaliyot birligi

Musiqada nazariya amaliyotsiz samara bermaydi. Nazariy bilimlar ijro jarayonida qo'llanilgandagina mazmun kasb etadi. Shu sababli musiqa ta'limida nazariya va amaliyot doimo uzviy bog'liq holda o'rgatiladi.

Xulosa qilib aytganda, musiqada nazariya - bu musiqaning ilmiy tili bo'lib, u musiqani chuqur tushunish, ongli ijro etish va estetik baholash imkonini beradi. Nazariy bilimlarga ega bo'lgan ijrochi musiqani nafaqat chala oladi, balki uni his qiladi, tahlil qiladi va mazmunini anglaydi.

Masalan, nota savodi, ritmik tuzilmalar va musiqiy shakl haqidagi bilimlar cholg'uda ijro etish orqali mustahkamlanadi. Bu yondashuv o'quvchilarning musiqiy tafakkurini chuqurlashtiradi va ularni ongli ijrochilikka yo'naltiradi.

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning ijrochilik mahoratini tezroq va sifatliroq rivojlantiradi.

V BOB. Individual yondashuv va ko'rgazmalilikka asoslangan nazariy yondashuv

Individual yondashuv tamoyili BMSM sharoitida puflama cholg'ularni o'qitishda alohida ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining nafas olish imkoniyatlari, jismoniy va psixologik xususiyatlari turlicha bo'ladi.

Nazariy yondashuv individual imkoniyatlarni hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. O'qituvchi har bir o'quvchi uchun mos metod va mashqlarni tanlashi lozim.

Ko'rgazmalilik tamoyili esa nazariy bilimlarni audio va video materiallar, jonli ijro namunalari orqali tushuntirishni taqozo etadi. Bu yondashuv o'quvchilarning musiqiy tasavvurini boyitadi va o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, puflama cholg'ularni BMSMda o'qitishda nazariy yondashuvlar va didaktik tamoyillar muhim ahamiyatga ega. Onglilik va faollik, izchillik va tizimlilik, nazariya va amaliyot birligi, individual yondashuv hamda ko'rgazmalilik tamoyillari ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Ilmiy asoslangan nazariy yondashuvlar puflama cholg'ularni o'rganish jarayonida o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishga, ularning ijrochilik mahoratini yuksaltirishga va estetik didini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari BMSM musiqa o'qituvchilari va metodistlari uchun muhim nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
2. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыке. Scientific progress 2 (6), 940-945
3. КБ Холиков. Влияние классической музыки в разработке центральной нервной системы. Science and Education 6 (1), 49-56
4. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. Science and Education 4 (7), 357-362
5. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. Science and Education 4 (7), 107-120

6. КБ Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. *Science and Education* 3 (3), 1026-1031
7. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. *Science and education* 3 (8), 145-150
8. КБ Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. *Science and education* 3 (5), 1326-1331
9. КБ Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (5), 1549-1555
10. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. *Scientific progress* 2 (4), 370-374
11. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress* 2 (4), 96-101
12. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress* 2 (4), 114-118
13. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress* 2 (6), 952-957
14. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037
15. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025
16. КБ Холиков. Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, 57-59
17. КБ Холиков. проблематика построения современных систем мониторинга объектов музыкантов в сфере фортепиано. *Scientific progress* 2 (3), 1013-1018
18. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. *Science and Education* 4 (7), 384-389
19. КБ Холиков. Своеобразие психологического рекомендация в вузе по сфере музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (4), 921-927
20. КБ Холиков. Сложная система мозга: в гармонии, не в тональности и не введении. *Science and Education* 4 (7), 206-213
21. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. *Science and Education* 5 (2), 445-451

22. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. Science and Education 5 (2), 452-458
23. КБ Холиков. Детальный анализ музыкального произведения. Science and Education 4 (2), 1069-1075
24. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. Science and Education 4 (3), 545-551
25. КБ Холиков. Тенденции строгой и детальной фиксации в музыке. Scientific progress 2 (4), 380-385
26. КБ Холиков. Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. Scientific progress 2 (4), 108-113
27. КБ Холиков. Природа отношений, регулируемых инструментом возбуждения музыкальных эмоций при коллективном пении. Scientific progress 2 (3), 1032-1037
28. КБ Холиков. Специальный барьер для заключительного этапа каденции как процесс музыкально-технической обработки произведения. Science and Education 4 (7), 345-349
29. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. Science and Education 6 (1), 21-27
30. КБ Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. Журнал Scientific progress 2, 955-960